

شناسایی معانی ذهنی شهروندان شهر اصفهان از کیفیت تحصیل و اشتغال^۱

مهدی ژیانپور*

زهرا ناجی اصفهانی**

مینا جلالی***

مهوش خادم‌الفقرايي****

چکیده

تحصیل و آموزش مراحل اساسی زندگی هر فرد است که چنانچه واجد کیفیت و استانداردهای تعریف شده باشد، پرورش استعدادها و مهارت‌های افراد را به دنبال داشته و آنان را برای فعالیت در عرصه کسب و کار آماده می‌کند. از آنجا که تحصیل و اشتغال دو شاخص مهم برساننده ابعاد کیفیت زندگی است مقاله حاضر در صدد است معانی ذهنی شهروندان شهر اصفهان در رابطه با چالش‌های موجود در فرآیند دستیابی به تحصیل، آموزش و اشتغال باکیفیت را مورد مطالعه قرار دهد. به‌منظور دستیابی به این هدف از پرسشنامه محقق‌ساخته، متشکل از سؤالات باز برای گردآوری اطلاعات استفاده شد. همچنین با بهره‌گیری از نمونه‌گیری خوشه‌ای، ۱۸۰۶ نفر از شهروندان ۱۵ تا ۶۵ سال شهر اصفهان به‌عنوان مشارکت‌کننده، مورد مطالعه قرار گرفتند. نتایج حاصل از تحلیل یافته‌های نشان‌دهنده آن است که از نظر مشارکت‌کنندگان پنج مؤلفه «عوامل آموزش»، «محتوای آموزش»، «امکانات آموزش»، «سیاست‌های آموزش» و «نظام آموزش» برساننده کیفیت تحصیل و آموزش است. همچنین کیفیت شغل و درآمد در چهار حیطه «ورود به فضای اشتغال»، «تصدی شغل و کسب درآمد»، «خروج از فضای اشتغال» و «بسترها و بنیان‌های شغل و درآمد» قابل شناسایی است.

واژگان کلیدی: تحصیل، آموزش، اشتغال، کیفیت زندگی، شهروندان شهر اصفهان

۱. این مقاله بر گرفته از طرحی پژوهشی با عنوان «تعیین اولویت‌های راهبردی شهر اصفهان (تارا)» است که به همت «گروه پژوهشی مطالعات اجتماعی فرهنگی شهر جهاد دانشگاهی واحد اصفهان» و به کارفرمایی شورای اسلامی شهر اصفهان انجام شده است.

Email: zhianpoumehdi@yahoo.com

* عضو هیئت علمی جهاددانشگاهی واحد اصفهان،

** عضو هیئت علمی جهاددانشگاهی واحد اصفهان.

*** کارشناس پژوهش جهاددانشگاهی واحد اصفهان.

**** کارشناس پژوهش جهاددانشگاهی واحد اصفهان.

دریافت مقاله: ۹۴/۱۱/۱۹ تصویب نهایی: ۹۵/۰۱/۲۳

مقدمه

در سال‌های اخیر، رقابت گسترده کشورها برای توسعه، بیش از گذشته شده و در این میان کشورهای گوی سبقت را از دیگران می‌ریابند که از نیروی انسانی خود به گونه‌ای اثرگذار استفاده کنند. طبق اعلامیه ریو در پارادایم جدید توسعه، توسعه‌ای انسان‌محور است که در آن انسان، به عنوان نقطه کانونی پیوند دهنده ابعاد توسعه و سرمایه‌ای غنی و پویا، مدنظر قرارگیرد (زیاری، ۱۳۸۰: ۳۷۴). نیروی انسانی در صورتی به سرمایه‌ای پویا تبدیل خواهند شد که جامعه آموزش‌های لازم، سرمایه‌گذاری‌های زیرساختاری مورد نیاز و زمینه ایجاد اشتغال را برای آنان فراهم آورد (مهدوی عادل، ۱۳۸۰: ۹۱). این سرمایه انسانی در دوران تحصیل (آموزش‌گیرندگان) با انتقال به عرصه شغلی (نیروی کار) با دانش نهادینه‌شده‌ای همراه است که افزایش تولید و رشد اقتصادی کشور را به ارمغان خواهد آورد (ن.ک به صالحی، ۱۳۸۱).

مهم‌ترین رسالت نظام آموزشی در هر کشوری تربیت نیروی انسانی متخصص، کارآمد، خلاق و کارآفرین است. به اعتقاد کمپل و همکاران (۱۹۷۶) آموزش با کیفیت زندگی ارتباط مستقیم دارد. به عبارت دیگر، هر چه میزان سال‌های سپری شده برای کسب آموزش بیشتر باشد کیفیت زندگی هم افزایش می‌یابد (کیانپور و ربانی، ۱۳۸۸: ۷۴). پس از نهادینه شدن آموزش و تحول نظام‌های آموزشی از غیر رسمی به رسمی، نظام آموزش و پرورش تقریباً در تمام جوامع، کودکان را از سنین خردسالی تحت پوشش قرار داده است. بدیهی است که آموزش‌های سال‌های اولیه به دلیل ناکافی بودن رشد فرد بر یادگیری مفاهیم و فرآیندهای علمی و اجتماعی شدن استوار است. در سال‌های پایانی آموزش و پرورش عمومی که به موازات دوران نوجوانی است، نوجوانان به تدریج با تخصص‌های مختلف و مشاغل موجود و مورد نیاز جامعه آشنا می‌شوند و این اولین مرحله برای آمادگی برای احراز شغل در جامعه است. مشاغلی که نیاز به تخصص علمی بالایی ندارد در همین رده تحصیلی تعلیم داده می‌شوند و افرادی که علاقه، هوش و توانایی‌های بالاتری دارند برای تحصیل در مدارج بالاتر و آمادگی جهت کسب مشاغل پیچیده‌تر به مؤسسات آموزش عالی هدایت می‌شوند (حسینی، ۱۳۸۱: ۳۱).

اشتغال نیز یکی از مهم‌ترین جنبه‌های زندگی هر فردی است که به هویت‌یابی اجتماعی وی کمک می‌کند، او را وارد عرصه‌های اقتصادی می‌کند، نیازهای مادی و معنوی را تأمین می‌کند، آزادی و استقلال به دنبال دارد و فرصتی برای کسب مهارت

و بروز خلاقیت است (چاپمن^۱ ۲۰۰۹ به نقل از بیگدلی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۱۴). نحوه اشتغال افراد و ارزیابی که آن‌ها از وضعیت شغلی خود دارند از جمله عواملی است که کیفیت زندگی آنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. اندروز و ویتی^۲ (۱۹۷۶) شغل و درآمد را در کنار سطح رضایت از زندگی خانوادگی، احساس کارآمدی شخصی، رضایت از عملکرد دولت در کل و رضایت از خدمات موجود را از جمله عوامل مؤثر بر رضایت از زندگی و در نتیجه کیفیت زندگی قلمداد کرده‌اند (کیانپور و ربانی، ۱۳۸۸: ۷۳). شالوک و وردگو (۲۰۰۲) نیز در مطالعه‌ای جامع بر اساس بررسی عمیق ادبیات موجود در زمینه کیفیت زندگی ابعاد هشت‌گانه کیفیت زندگی^۳ را معرفی کرده‌اند. از دیدگاه آنان رشد فردی^۴ علاوه بر معطوف بودن به شایستگی فردی (شناختی، اجتماعی و عملی) و عملکرد (موفقیت، دستاورد و کارآمدی) در سایه آموزش (دستاوردها و پایگاه تحصیلی) تحقق می‌یابد و احساس بهزیستی مادی^۵ با دستاوردهایی چون مسکن (نوع اقامت و مالکیت)، پایگاه مالی (درآمد و سود) و وضعیت اشتغال (وضعیت کار و محیط کار) تأمین می‌شود (شالوک^۶ ۲۰۰۴ به نقل از کیانپور و ربانی، ۱۳۸۶: ۷۸).

پیشینه پژوهش

همان‌گونه که اشاره شد اشتغال، تحصیل و آموزش باکیفیت از جمله شاخص‌های سازنده ابعاد کیفیت زندگی افراد است. از دهه ۱۹۶۰ تعداد زیادی از محققان، مانند مککال (۱۹۷۵)، اندروز و ویتی (۱۹۷۶)، اشنايدر (۱۹۷۶)، کمپل و همکاران (۱۹۷۶)، هادوی و روف (۱۹۷۸)، گلن و ویور (۱۹۷۹)، جاستر و همکاران (۱۹۸۱)، مایرز (۱۹۸۷)، دیویدسن و کاتر (۱۹۹۱)، اوبرین و ایدی (۱۹۹۱) گری سون و یونگ (۱۹۹۴)، دینر و ساهه (۱۹۹۷)، تراک سرور و اتالک (۲۰۰۱)، شالوک و وردگو (۲۰۰۲)، باند و کرنر (۲۰۰۴) و شالوک (۲۰۰۴) به بررسی مفهوم کیفیت زندگی پرداخته‌اند. مرور این مطالعات در زمینه کیفیت زندگی بیانگر آن است که محققان در پژوهش‌های خود از یک سو ابعاد متفاوتی را برای این مفهوم در نظر گرفته‌اند؛ چنانکه

1. Chapman

2. Andrews and Withey

۳. بهزیستی هیجانی، روابط بین شخصی، احساس بهزیستی مادی، بهزیستی فیزیکی، رشد فردی، حق تعیین سرنوشت خود، پذیرش و ادخال اجتماعی و برخورداری از حقوق قانونی.

4. Personal development

5. Material well-being

6. Schaloch

برخی کیفیت زندگی را به ابعاد محیطی / روان‌شناختی، برخی دیگر به ابعاد ذهنی / عینی و گروهی دیگر به بهزیستی فردی / بهزیستی جمعی دسته‌بندی کرده‌اند. از سوی دیگر، سنجش این ابعاد از یک تا چند ده شاخص را در بر می‌گیرد. همچنین، محققان اجزای مشابهی را به عنوان ابعاد مختلف کیفیت زندگی انتخاب کرده‌اند ولی شاخص‌هایی که برای سنجش این اجزا در نظر گرفته‌اند، متفاوت است. مرور برخی از دیدگاه‌های محققانی که برآموزش، تحصیل و اشتغال به عنوان شاخص‌های ابعاد تشکیل‌دهنده کیفیت زندگی تأکید کرده‌اند در جدول زیر آمده است.

جدول (۱) مرور اجمالی بر پیشینه پژوهش

مؤلفه‌ها، ابعاد و شاخص‌ها	محقق
اقتصاد، سیاست، محیط زیست، اجتماع و آموزش	لیو ^۱ (۱۹۷۶)
درآمد و اشتغال (درصد نیروی فعال بیکار، درصد خانوارهای با درآمد کمتر از ۳۰۰۰ دلار، سرانه درآمد) محیط زیست، بهداشت، آموزش (میانگین سال‌های تحصیل انجام شده از سوی جمعیت بالغ) مشارکت و نابسامانی‌های اجتماعی	اشنایدر ^۲ (۱۹۷۶) (ابعاد و شاخص‌ها در شهرهای آمریکا)
آب و هوا، مسکن، محیط زیست، بهداشت، جرم، حمل و نقل، آموزش، هنر، تفریح و اقتصاد	بویر و ساواگیو ^۳ (۱۹۸۱)
امنیت عمومی، هزینه خوراک، فضای زندگی، استاندارد مسکن، ارتباطات، آموزش، بهداشت عمومی، آرامش، جریان ترافیک و هوای پاک	سوفیان ^۴ (۱۹۹۳)
امید به زندگی، نرخ بیسوادی بزرگسالان و متوسط قدرت خرید	شاخص‌های توسعه انسانی سازمان ملل (۱۹۹۴)
محیط فیزیکی، محیط اجتماعی (خدمات آموزشی، هزینه آموزش، خدمات بهداشتی، فعالیت‌های فرهنگی و امنیت) محیط اقتصادی (فرصت پیدا کردن کار رضایت‌بخش، تأمین هزینه زندگی و هزینه مسکن) حمل و نقل و ارتباطات	آلنگین ^۵ و همکاران (شاخص‌های ارزیابی کیفیت زندگی استانبول) (۲۰۰۱)
حیات اقتصادی (بیکاری، اشتغال، میزان خط فقر در مقایسه با درآمد، تعداد خانوارهای کم درآمد) محیط زیست، بهداشت جامعه، حمل و نقل، ایمنی و امنیت	شاخص‌های دولت تورتو برای سنجش کیفیت زندگی (۱۹۹۳)

1. Liu
2. Schneider
3. Boyer & Savageau
4. Sufian
5. Ulengin

مؤلفه‌ها، ابعاد و شاخص‌ها	محقق
ارزیابی شخصی با اجزای تشکیل‌دهنده احساس بهیستی (شخصی، خانوادگی، رشد فردی و شغلی) (احساس موفقیت در شغل، احساس رضایت از شغل، احساس لذت از شغل) و احساس رضایت، ارزیابی کارکردی با اجزای تشکیل‌دهنده استانداردهای شهروندی (تعهدات شهروندی، همبستگی و مشارکت اجتماعی، برخورداری از حمایت اجتماعی) (استفاده از خدمات بیمه، استفاده از آموزش رایگان، برخورداری از امنیت اجتماعی، اقتصادی و قضایی)، حقوق فردی و منزلت نقشی	ربانی و کیانپور (۱۳۸۶)
عوامل جمعیتی - آموزشی، اشتغال، عوامل اقتصادی - اجتماعی، تسهیلات مسکن، تسهیلات بهداشتی درمانی و زیرساخت‌های طبیعی - اقتصادی	فرجی ملانی و همکاران (۱۳۸۹)
حمل و نقل، اقتصادی (هزینه‌های زندگی، رضایتمندی از هزینه‌های زندگی و رضایتمندی از فرصت‌های شغلی) (اجتماعی (وسعت خدمات آموزشی، نرخ خدمات آموزشی، میزان خدمات سلامتی، نرخ خدمات سلامت، امنیت، فعالیت‌های فرهنگی و سلامتی) و محیطی فیزیکی	قالیباف و همکاران (۱۳۹۰)

روش پژوهش

پژوهش حاضر از زمستان ۱۳۹۳ تا تابستان ۱۳۹۴ به روش پیمایش و با استفاده از پرسشنامه با سؤالات باز انجام یافته است. پاسخ‌گو بر اساس راهنمایی‌های صورت‌گرفته به سه دغدغه در مورد اشتغال و سه دغدغه در مورد تحصیل و آموزش اشاره کرده است. واحد اصلی تجزیه و تحلیل، فرد منتخب در نمونه آماری است؛ سطح تحلیل کلان است و برای جمع‌آوری اطلاعات به افراد مراجعه شده است. شیوه اجرای پیمایش، مصاحبه رودرو بوده است به این‌گونه که سؤالات به صورت مصاحبه‌ای پرسش شده و پرسش‌گر بر اساس پاسخ دریافتی از پاسخ‌گو نظرات آنان را ثبت کرده است.

جامعه و نمونه آماری

جامعه آماری این مطالعه، شهروندان ۱۵ تا ۶۵ سال شهر اصفهان هستند که با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای ۱۸۰۶ نفر مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. در این نوع نمونه‌گیری محلات به صورت تصادفی از مناطق پانزده‌گانه اصفهان انتخاب شدند؛ سپس متناسب با حجم جمعیت هر محله، تعداد نمونه هر منطقه تعیین شد. حجم نمونه در این پژوهش با استفاده از فرمول نمونه‌گیری کوکران، با توجه به حجم جامعه

آماري و اطلاعاتي که از آزمون مقدماتي پرسشنامه شهروندان به دست آمده، براي ۹۵ درصد اطمینان، برآورد شده است که مشروح محاسبه آن بدین گونه می باشد:

$$n = \frac{N \times t^2 s^2}{Nd^2 + t^2 s^2}$$

s^2 : مقدار واریانس در مطالعه مقدماتی است که برابر ۱۳/۹ محاسبه گردیده است.
 t : برای ۹۵ درصد اطمینان معادل ۱/۹۶ می باشد.

d : مقدار خطایی است که محقق در برآورد نسبت، حاضر به چشم پوشی از آن است. این مقدار در پژوهش حاضر ۰/۲ در نظر گرفته شده است.

N : حجم جامعه آماری است و بر اساس برآوردی از سال ۱۳۹۲ حدود ۱۵۳۹۶۷۷ نفر در نظر گرفته شده است.

$$n = \frac{1539677 * (1/96)^2 * 13/9}{1539677 * (0/2)^2 + (1/96)^2 * 13/9} = \frac{82316041/97}{61640/47824} = 1334$$

نمونه نظری ۱۳۳۴ تایی به منظور افزایش دقت و به دست آوردن اطلاعات بیشتر به تعداد ۱۸۰۰ نمونه افزایش یافته و از محلات مختلف شهر اصفهان به نسبت تعداد جمعیت محله جمع آوری شد که در نهایت تعداد ۱۸۰۶ پرسشنامه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته های پژوهش

گاروین (۱۹۸۷) به هشت جنبه از کیفیت اشاره کرده که به طور عموم برای محصولات کاربرد دارند: عملکرد^۱، ویژگی ها^۲، قابلیت اطمینان^۳، انطباق پذیری^۴، دوام^۵، خدمت رسانی^۶، زیبایی شناسی^۷ و کیفیت ادراک شده^۸ (آذر و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۴۰). اما در عرصه اجتماعی و بین فردی، درک و تعریف این مفهوم قطعی و جزمی نیست؛ در قلمرو آموزش و اشتغال نیز، در مورد شناخت معنای کیفیت اختلاف نظر وجود دارد. منبع اصلی این اختلاف، می تواند ناشی از موضع قدرت و کنترل در سازمان ها و

1. Performance
2. Features
3. Reliability
4. Conformance
5. Durability
6. Serviceability
7. Aesthetics
8. Perceived Quality

نهادهای متولی این امور، تفاوت در مبانی و بنیادهای فلسفی تعریف این مفهوم (ن.ک به آذر و همکاران، ۱۳۹۲) و یا تفاوت در تعاریف محافل دانشگاهی با تعاریف غیردانشگاهی و برآمده از متن جامعه باشد. بنابراین، در این مطالعه سعی شده است با کاوش در میدان و مراجعه به شهروندان، با پرسش در مورد دغدغه‌ها و نگرانی‌های آنان در مورد «شغل، تحصیل و آموزش باکیفیت» معانی ذهنی‌شان در این زمینه شناسایی و معرفی شود.

تحصیل و آموزش با کیفیت

همان‌گونه که در نمودار زیر مشاهده می‌شود، شهروندان مشارکت‌کننده در این پژوهش، کیفیت تحصیل و آموزش را در پنج مولفه «عوامل آموزش»، «محتوای آموزش»، «امکانات آموزش»، «سیاست‌های آموزش» و «نظام آموزش» قرار می‌دهند. در ادامه این مؤلفه‌ها و دغدغه‌های برساننده آن‌ها به تفکیک توضیح داده شده است.

شکل (۱) مؤلفه‌های برساننده کیفیت تحصیل و آموزش

عوامل آموزش

منظور از عوامل آموزش، عاملان انسانی درگیر در فرآیند آموزش و تحصیل اعم از «آموزش‌گیرندگان» و «آموزش‌دهندگان» هستند. شرایط، ویژگی‌ها و خصوصیات «آموزش‌گیرندگان» را می‌توان در سه مرحله ورود به تحصیل، حین تحصیل و فراغت از تحصیل دسته‌بندی کرد.

«آموزش‌گیرندگان» برای ورود به تحصیل با کیفیت باید در «تأمین هزینه‌های آموزشی» توانمند باشند و به «آموزش معتبر و غنی» دسترسی داشته باشند. خصوصیت «توانمند بودن در تأمین هزینه‌ها» برگردان دغدغه‌هایی چون وجود «هزینه‌های جانبی تحصیل^۱ و هزینه‌های تحصیل^۲» و خصوصیت «دسترسی داشتن به آموزش معتبر» به دلیل وجود نگرانی‌هایی چون «آموزش بی‌فایده، آموزش بی‌کاربرد، مدارک به‌دردنخور و بی‌کاربرد بودن تحصیلات» در این زمینه است.

در طول یک تحصیل با کیفیت، «آموزش‌گیرندگان» باید واجد خصوصیات «رغبت به تحصیل و داشتن آرامش روانی» در حین تحصیل باشند؛ «داشتن آرامش روانی» حین تحصیل، برگردان دغدغه‌های چون «نگرانی از نتایج امتحانات و وارد کردن استرس به دانشجویان و دانش‌آموزان» است.

خصوصیات «آموزش‌گیرندگان» هنگام فراغت از یک فرآیند تحصیلی و آموزشی باکیفیت، عبارت است از: «داشتن بنیان علمی قوی، به دست آوردن منزلت اجتماعی و امیدواری به یافتن شغل آتی». «داشتن بنیان علمی قوی» برگردان نگرانی «پایین بودن سطح علمی دانشجویان» و «داشتن منزلت اجتماعی» ناشی از وجود دغدغه «بها ندادن به دانشجویان و دانش‌آموختگان» است. «نبود آینده روشن پس از تحصیلات، نبود شغل متناسب با تحصیلات، ناامیدی از پیدا کردن شغل، نداشتن کار باثبات و بیکاری تحصیل‌کرده‌ها» نیز چالش‌هایی است که «امیدوار بودن به یافتن شغل آتی» پس از پایان یافتن فرآیند آموزش و تحصیل را تهدید می‌کند.

فرآیند تحصیل و آموزش با کیفیت نیاز به آموزش‌دهندگان «مجرب و باسواد، متعهد، مشوق، مسئول و دغدغه‌مند، عادل و خوش‌رفتار» دارد. تأکید بر آموزش‌دهندگان «مجرب و باسواد» ناشی از ابراز نگرانی شهروندان در زمینه «کم‌سوادی

۱. این هزینه‌ها بر ساخته مسائلی چون «گرانی کتاب، هزینه‌ی پوشاک و هزینه‌ی سرویس» است.

۲. این هزینه‌ها بر ساخته مسائلی چون «شهریه زیاد مدارس غیرانتفاعی، هزینه زیاد دانشگاه آزاد، بالا بودن هزینه‌های تحصیل و شهریه، هزینه‌های بی‌مورد و پول گرفتن مدارس دولتی» است.

معلمان و اساتید و کمبود اساتید و دبیران با تجربه» و تأکید بر آموزش دهندگان «متعهد» ناشی از وجود دغدغه‌هایی چون «نمره گرفتن پولی و وجود معلم‌های پولی» است. ویژگی «مشوق بودن و خوش رفتاری» آموزش‌دهندگان، بر ساخته نگرانی‌هایی در زمینه «برخورد نامناسب معلمان، تبعیض قائل شدن بین دانش‌آموزان و وجود تنبیه بدنی در مدارس» و ویژگی «عادل بودن» نیز به دلیل وجود دغدغه «تبعیض قائل شدن بین دانش‌آموزان» است. در نهایت نیز تأکید پاسخگویان بر «مسئول بودن و دغدغه‌مندی» آموزش‌دهندگان ناشی از ابراز نگرانی آنان از «بی‌تفاوتی و بی‌مسئولیتی معلمان و اساتید» نسبت به تعلیم و آموزش است.

محتوای آموزش

منظور از «محتوای آموزش» مضامین و سرفصل‌های مصوب نظام آموزشی است. از نظر شهروندان مشارکت‌کننده، محتوای آموزشی با کیفیت، واجد ویژگی‌های «به‌روز بودن، غنی و پرمحتوا بودن، کاربردی بودن و متنوع بودن» است. ویژگی «کاربردی و به‌روز بودن» برگردان دغدغه‌های «بی‌کاربرد بودن، به‌روز نبودن کتب درسی و آموزش سنتی و عقب‌افتاده» و ویژگی «غنی و پرمحتوا بودن» به دلیل وجود نگرانی‌هایی در زمینه «بازدهی کم محتوا و نبود کتب دینی مناسب» است. تأکید بر «متنوع بودن» محتوای آموزشی نیز نشان‌دهنده وجود پیشنهادهایی در زمینه «آموزش عملی، آموزش فرهنگ و مهارت‌های اجتماعی، آموزش‌های فوق‌برنامه مانند موسیقی و زبان، آموزش حقوق شهروندی و آموزش بسیج مدارس» از جانب پاسخگویان است.

امکانات آموزش

امکانات آموزشی با کیفیت مستلزم فراهم بودن «مراکز آموزشی و ملزومات آموزشی» با کیفیت است. از نظر شهروندان مشارکت‌کننده، مراکز آموزشی با کیفیت دارای ویژگی‌هایی چون «نو بودن، معتبر بودن، مکفی بودن، متنوع بودن، متناسب بودن با جمعیت، متوازن بودن در سطح شهر و اخلاق‌مدار بودن» است. ویژگی «نو بودن» بر ساخته نگرانی وجود «مدارس فرسوده و قدیمی» و تأکید بر ویژگی «معتبر بودن» مراکز آموزشی به دلیل وجود دغدغه‌هایی در زمینه «بی‌کیفیتی دانشگاه‌های جدید، افزایش مراکز نامعتبر دانشگاهی، بی‌ارزش بودن مدارک دانشگاهی غیردولتی، کیفیت پایین مدارس غیرانتفاعی، عملکرد نامناسب دانشگاه پیام‌نور و عدم دسترسی به دانشگاه‌های با کیفیت» است. لزوم وجود مراکز آموزشی «مکفی» ناشی از ابراز

نگرانی‌هایی در مورد «زیادی مؤسسات غیرانتفاعی و زیادی دانشگاه‌های پیام‌نور در مقابل کمبود مهدکودک، مدارس دولتی، هنرستان، فضای آموزشی و فرهنگی، دانشگاه دولتی، مکان آموزشی مناسب و نهضت سوادآموزی» است. تأکید بر مراکز آموزشی «متنوع» بر ساخته پیشنهادات شهروندان در زمینه «لزوم ایجاد فرهنگسرا، ایجاد مجتمع‌های فرهنگی و ورزشی و ایجاد کارگاه‌های آموزشی محله‌محور» است. همچنین، در نظر داشتن «تناسب جمعیت با مراکز» در جریان تحصیل و آموزش با کیفیت از آنجا ناشی می‌شود که دغدغه «شلوغی کلاس‌ها» در اظهارنظرهای افراد تکرار شده است. ویژگی «پراکندگی متوازن در سطح شهر» بر ساخته دغدغه‌های «دور بودن مدارس و دانشگاه تا خانه و توزیع نامناسب مدارس در سطح شهر» است و در نهایت توجه به «مراکز آموزشی اخلاق‌مدار» نتیجه نگرانی‌های بیان شده در زمینه «محیط غیراخلاقی مدارس و مذهبی نبودن فضای دانشگاه» است.

ملزومات با کیفیت در فرایند آموزش و تحصیل بر ساخته «ملزومات آموزشی» و «ملزومات رفاهی» است. «ملزومات آموزشی» بر ساخته دو دغدغه «مکفی بودن^۱ و پراکندگی متوازن در سطح شهر^۲» و «ملزومات رفاهی» نیز برگردان نگرانی‌های شهروندان مشارکت‌کننده از «نبود سرویس‌های دانشگاه و مدارس، نبود جای پارک برای سرویس مدارس، کمبود امکانات تفریحی و کاهش اردوهای آموزشی» است.

سیاست‌های آموزش

«سیاست آموزشی» خط‌مشی‌ها و برنامه‌ریزی‌هایی است که به منظور جهت‌بخشی و هدایت فعالیت‌های آموزشی از طرف دولت و نهادهای ذی‌ربط طراحی می‌شود. از نظر شهروندان مشارکت‌کننده «سیاست‌های آموزشی» باید «حمایت‌گر، عادلانه، شایسته‌محور و نظارت‌کننده» باشد. ویژگی «حمایت‌گری» سیاست‌های آموزشی بر ساخته نگرانی‌های افراد در زمینه «لزوم کمک دولت به تحصیل افراد کم‌درآمد، تخصیص بودجه به دانشجویان، ایجاد تسهیلات آموزشی برای جوانان از طرف دولت و تأمین امنیت شغلی اساتید» است. سیاست‌گذاری‌های «عادلانه»، لزوم توجه منصفانه و عدالت‌محور به اقلیت‌های قومی و مذهبی، ناتوانان جسمی و مهاجران را در بر می‌گیرد و برگردان دغدغه‌های «سخت‌گیری ثبت‌نام برای مهاجران، نبود امکان ادامه تحصیل

۱. مسائل موجود در این زمینه عبارت است از «کمبود امکانات آموزشی و نبود کامپیوتر در مدارس».

۲. مسئله موجود در این زمینه عبارت است از «ناابرابری امکانات تحصیلی در سطح شهر».

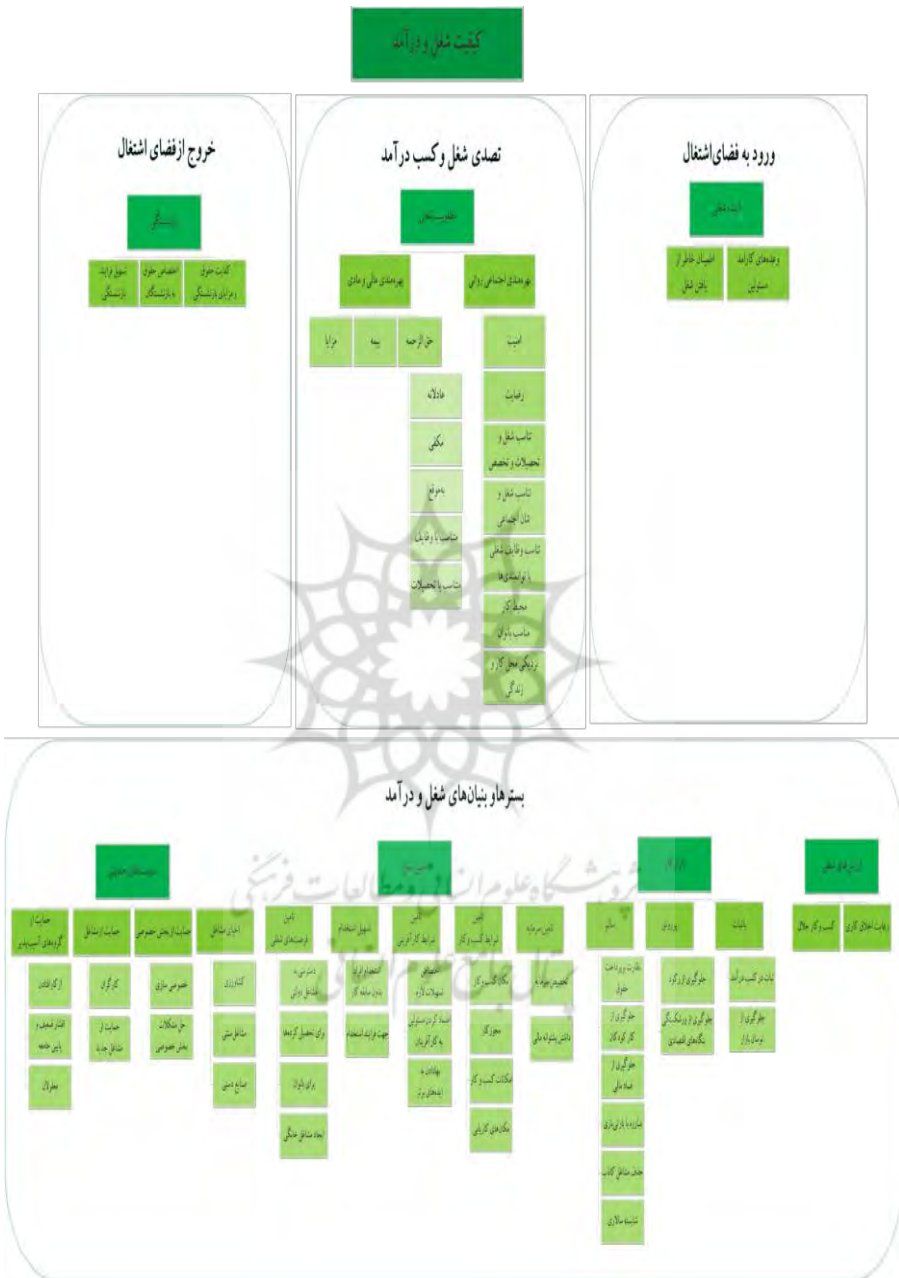
برای اقلیت‌های خاص مذهبی و کمبود امکانات تحصیل برای معلولان» در این زمینه است. تأکید بر «شایسته‌محور بودن» سیاست‌ها بر ساخته ابراز نگرانی پاسخگویان در موارد «ورود و ترقی افراد بی‌صلاحیت، نبود اصول‌گزینش و مدرک‌گرایی» است و در نهایت تأکید بر سیاست‌های «نظارت‌کننده» نیز ناشی از دغدغه «عدم وجود نظارت بر نرخ کلاس‌های آزاد» است.

نظام آموزش

معنای «نظام آموزشی» نزد شهروندان مشارکت‌کننده، همان فرآیندهای نظام‌یافته روابط برای دست‌یافتن به هدف‌های معین آموزشی است. شهروندان مشارکت‌کننده، «نظام آموزشی» با کیفیت را دارای ویژگی‌های «دغدغه‌مندی، باثبات بودن، پرورش‌محوری، ناظر بودن و سالم بودن» می‌دانند. لزوم «دغدغه‌مند بودن» نظام آموزشی، بر ساخته چالش‌های «بی‌تفاوتی آموزش و پرورش، بی‌توجهی آموزش و پرورش به محصلان و بی‌برنامگی آموزش و پرورش» در این زمینه است. ویژگی «باثبات بودن» برگردان نگرانی‌های بیان‌شده در زمینه «نامطلوب بودن تغییر نظام آموزشی و وضعیت بی‌ثبات شیوه تدریس» بوده و ویژگی «ناظر بودن» به دلیل وجود دغدغه‌هایی چون «بی‌نظارتی بر مدارس غیردولتی و بی‌نظارتی نظام آموزش و پرورش» است. تأکید بر «سالم بودن» نظام آموزشی به دلیل دغدغه «پارتی‌بازی» و تأکید بر لزوم «پرورش‌محوری» نیز برگردان دغدغه‌های «عدم هماهنگی آموزش و تربیت، تربیت‌نشدن بچه‌ها و بی‌فرهنگی تحصیل‌کرده‌ها» است.

کیفیت شغل و درآمد

همان‌گونه که در نمودار زیر مشاهده می‌شود کیفیت شغل و درآمد از نظر شهروندان مشارکت‌کننده در این مطالعه، در چهار عرصه «بسترها و بنیان‌های شغل و درآمد»، «ورود به فضای اشتغال»، «تصدی شغل و کسب درآمد» و «خروج از فضای اشتغال» قرار می‌گیرد. در عرصه «ورود به فضای اشتغال» مولفه «آینده شغلی»، در عرصه «تصدی شغل و کسب درآمد» مولفه «کیفیت شغلی»، در عرصه «خروج از فضای اشتغال» مولفه «بازنشستگی» و در عرصه «بسترها و بنیان‌های شغل و درآمد» مولفه‌های «ارزش‌های شغلی»، «بازارکار»، «تأمین شغل» و «سیاست‌های حمایتی» قرار دارد. در ادامه عرصه‌ها، مولفه‌ها، مقولات و دغدغه‌های بر سازنده آنان به تفکیک توضیح داده شده است.

شکل (۲). مؤلفه‌های برساننده کیفیت شغل و درآمد

بسترها و بنیان‌های شغل و درآمد

«ارزش‌های شغلی»، «بازارکار»، «تأمین شغل» و «سیاست‌های حمایتی» بسترها و بنیان‌هایی هستند که تحقق آن‌ها زمینه ورود با کیفیت، تصدی با کیفیت و خروج با کیفیت از فضای اشتغال را فراهم می‌کند.

از نظر شهروندان مشارکت‌کننده «کسب و کار حلال^۱ و رعایت اخلاق کاری» مقولات برساننده «ارزش‌های شغلی» است و «سلامت»، «رونق» و «ثبات» ویژگی‌های یک بازار کار با کیفیت است. از نظر پاسخگویان در مورد «سلامت بازار کار» نگرانی‌هایی چون «جلوگیری از کار کردن کودکان، جلوگیری از فساد مالی (دزدی، رانت‌خواری و رشوه‌خواری)، مبارزه با پارتی بازی، حذف مشاغل کاذب و نظارت بر پرداخت حقوق» وجود دارد و «رکود اقتصادی، ورشکستگی و تعطیلی بنگاه‌های اقتصادی»، «رونق یافتن بازار کار» را تهدید می‌کند. همچنین، «ثبات در بازار کار» نیز معطوف به «ثبات در کسب درآمد و جلوگیری از نوسان بازار» است.

از جمله بنیان‌های دیگر به منظور رسیدن به شغل و درآمد باکیفیت، «تأمین شغل» است. این مؤلفه دربردارنده بسترها و فرایندهای اشتغال‌زایی است و بر ساخته مقولات «تأمین سرمایه، تأمین شرایط کسب و کار، تأمین شرایط کارآفرینی، تأمین فرصت‌های شغلی و تسهیل استخدام» می‌باشد. شهروندان مشارکت‌کننده در رابطه با «تأمین فرصت‌های شغلی» به دغدغه‌هایی چون «ایجاد فرصت‌های شغلی برای بانوان و تحصیل کرده‌ها، دسترسی به مشاغل دولتی و ایجاد مشاغل خانگی» اشاره کرده‌اند و «فراهم بودن مکان، امکانات و مجوزهای راه‌اندازی کسب و کار» را شروط لازم برای «تأمین شرایط کسب و کار» دانسته‌اند. از نظر پاسخگویان «تخصیص سرمایه و داشتن پشتوانه مالی» به «تأمین سرمایه» منجر می‌شود و «استخدام افراد بدون توجه به سابقه و رزومه کاری و تسهیل فرایند استخدام» روند استخدام را تسهیل خواهد نمود. همچنین با «تخصیص تسهیلات، اعتماد به کارآفرینان و بها دادن به ایده‌های برتر» می‌توان «شرایط کارآفرینی» را تأمین و ایجاد نمود.

خط‌مشی‌ها و سیاست‌های حمایتی اتخاذ شده از جانب مسئولین نیز از جمله بسترها و بنیان‌های دیگر به منظور دستیابی به شغل و درآمد باکیفیت است. «احیای مشاغل»، «حمایت از بخش خصوصی»، «حمایت از مشاغل» و «حمایت از گروه‌های آسیب‌پذیر»

۱. از نظر پاسخگویان «کسب و کارهای حرام و نداشتن احکام کسب و کار حلال» از جمله موانع رونق ارزش کسب و کار حلال است.

از جمله مقولات برساننده سیاست‌های حمایتی است. احیای مشاغل «کشاورزی، صنایع دستی و مشاغل سنتی»، حمایت از «مشاغل نوین‌پاد، مشاغل جدید و کارگران»، حمایت از گروه‌های آسیب‌پذیری چون «از کارافتادگان، اقشار ضعیف و پایین جامعه و معلولان» و حمایت از «بخش خصوصی» که مستلزم «خصوصی‌سازی و رفع مشکلات بخش خصوصی» است از جمله چالش‌هایی است که مسئولین در زمینه اتخاذ سیاست‌های حمایتی به منظور فراهم‌سازی شغل و درآمد با کیفیت با آن رو به رو هستند.

ورود به فضای اشتغال

شهروندان مشارکت‌کننده «آینده شغلی» را در چگونگی ورود به بازار کار، امکان تصدی شغل و تضمین آینده شغلی برای خود و فرزندان‌شان ترسیم کرده‌اند. «اطمینان خاطر از یافتن شغل» برگردان نگرانی‌هایی چون «داشتن استرس و ناامیدی از یافتن شغل و نگرانی از آینده شغلی فرزندان» است. پاسخگویان علاوه بر ابراز نگرانی‌های ذکر شده، «وعده‌های درست و کارآمد از سوی مسئولین» را باعث اطمینان خاطر خود از تضمین آینده شغلی خود ابراز کرده‌اند.

تصدی شغل و کسب درآمد

هنگامی شرایط تصدی شغل و کسب درآمد برای متصدیان آن مطلوب است که آن‌ها را از نظر «اجتماعی روانی و مالی مادی» بهره‌مند سازد. از نظر پاسخگویان هنگامی در جریان تصدی یک شغل، «بهره‌مندی اجتماعی روانی» حاصل می‌شود که «امنیت^۱، رضایت، تناسب شغل و تحصیلات و تخصص، تناسب شغل و شأن اجتماعی، تناسب وظایف شغلی با توانمندی‌ها، محیط کار مناسب برای بانوان و نزدیکی محل کار و محل زندگی» قابل دستیابی باشد. «بهره‌مندی‌های مادی و مالی» هنگام تصدی یک شغل با توجه به «حق‌الزحمه»، «بیمه» و «مزایا» حاصل می‌شود. شغلی که «حق‌الزحمه» ای «عادلانه^۲، مکفی^۱، به موقع و متناسب با وظایف و تحصیلات» داشته باشد و از «بیمه» و «مزایایی چون وام اشتغال» بهره‌مند باشد، افراد را از نظر مادی و مالی بهره‌مند می‌کند.

۱. مقوله «امنیت» بر ساخته نگرانی‌هایی چون «ترس از دست دادن شغل و وجود امنیت شغلی همچنین درخواست برای دائمی و رسمی بودن مشاغل» است.

۲. درآمدهای هماهنگ عادلانه برای افراد به ویژه بین دو جنس.

خروج از فضای اشتغال

این عرصه به دغدغه‌ها و نگرانی‌های شهروندان مشارکت‌کننده در رابطه با اتمام تصدی شغل و شرایط بازنشستگی اشاره دارد. پاسخگویان در توصیف این مؤلفه، به دغدغه‌هایی چون «کفایت حقوق و مزایای بازنشستگی، اختصاص حقوق به بازنشستگان و تسهیل فرایند بازنشستگی» اشاره کرده‌اند.

نتیجه‌گیری

تربیت نیروهای باسواد، متخصص و کارآمد برای تصدی مشاغل موجود در جامعه، دستاورد فرآیند آموزشی با کیفیت است. دستاورد فرآیند اشتغال و کسب درآمد با کیفیت نیز وجود افرادی آزاد و مستقل با نیازهای مادی و معنوی تأمین‌شده می‌باشد. نتایج حاصل از تحلیل فهم مشارکت‌کنندگان از معنای تحصیل و آموزش با کیفیت در پنج مؤلفه «عوامل آموزش»، «محتوای آموزش»، «امکانات آموزش»، «سیاست‌های آموزش» و «نظام آموزش» خلاصه می‌شود. از نظر پاسخگویان «آینده شغلی» در عرصه ورود به فضای اشتغال، «مطلوبیت شغلی» در عرصه تصدی شغل و کسب درآمد، «بازنشستگی» در عرصه خروج از فضای اشتغال و «ارزش‌های شغلی»، «بازار کار»، «تأمین شغلی» و «سیاست‌های حمایتی» در عرصه بسترها و بنیان‌های شغل و درآمد برساننده فضای شغل و کسب درآمد با کیفیت است. از نظر شهروندان مشارکت‌کننده، «آموزش‌گیرندگان» به منظور دستیابی به آموزش با کیفیت و ورود به فضای اشتغال با دغدغه‌هایی چون «بیکاری تحصیل‌کرده‌ها، نداشتن آینده روشن پس از تحصیلات، نبود شغل متناسب با تحصیلات، ناامیدی از پیدا کردن شغل و کار باثبات» مواجه هستند. همچنین، در جریان ورود به فضای اشتغال، تصدی شغل و کسب درآمد نیز چنانچه شغل افراد با تحصیلات و تخصص‌شان تناسب داشته باشد، بهره‌مندی اجتماعی و روانی آنان را به دنبال دارد و «تناسب درآمد با وظایف و تحصیلات» نیز عامل بهره‌مندی مادی و مالی است.

۱. مسائلی چون «گرانی کرایه‌ها و اجناس، تورم، افزایش هزینه‌ها و داشتن شغل دوم»، دغدغه‌هایی است که به دلیل «مکفی نبودن حق‌الزحمه» دریافتی به‌منظور مقابله با این مسائل، مطرح شده است.

منابع

- آذر، ع؛ غلامرضایی، د؛ دانایی‌فرد، ح؛ خداداد حسینی، ح. (۱۳۹۲). تحلیل چالش کیفیت آموزش عالی در برنامه پنجم توسعه. راهبرد فرهنگ، شماره ۲۱، صفحه ۱۷۱-۱۳۹.
- بیگدلی، م؛ کرامتی، م.ر؛ بازرگان، ع. (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین رشته تحصیلی با وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران. پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۶۵، صفحه ۱۳۱-۱۱۱.
- حسینی، ز. (۱۳۸۱). آموزش زیربنای اشتغال. کار و جامعه، شماره ۴۳، صفحه ۳۴-۳۰.
- ربانی خوراسگانی، ع و کیانپور، م. (۱۳۸۶). مدل پیشنهادی برای سنجش کیفیت زندگی (مطالعه موردی: شهر اصفهان). مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی (دانشگاه خوارزمی)، دوره ۱۵، شماره ۵۸-۵۹، صفحه ۱۰۸-۶۷.
- زیاری، ک.ا. (۱۳۸۰). توسعه پایدار و مسئولیت برنامه‌ریزان شهری در قرن بیست و یکم. مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران، صفحه ۳۸۵-۳۷۱.
- صالحی، م ج. (۱۳۸۱). اثرات سرمایه انسانی بر رشد اقتصادی ایران. پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۲۳ و ۲۴، صفحه ۷۳-۴۳.
- فرجی ملائی، ا؛ عظیمی، آ؛ زیاری، ک.ا. (۱۳۸۹). تحلیل ابعاد کیفیت زندگی در نواحی شهر ایران. پژوهش و برنامه‌ریزی شهری. سال اول، شماره ۲، صفحه ۱۶-۱.
- قالیباف، م.ب؛ روستایی، م؛ رمضان‌زاده، ل و طاهری، م.ر. (۱۳۹۰). ارزیابی کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: محله یافت‌آباد). انجمن جغرافیای ایران. سال ۹، شماره ۳۱، صفحه ۵۳-۳۳.
- مهدوی عادل، م ح. (۱۳۸۰). راهبردهای توسعه اشتغال در استان خراسان. دانش و توسعه، شماره ۱۴، صفحه ۱۱۰-۹۱.
- Boyer, R., Savageau, D. (1981). Places Rated Almanac. Rand McNelly, Chicago.
- Dissart, J. Deller, S. (2000). Quality of Life in the Planning Literature. *Journal of Planning Literature*, 55: 555-111
- Chapman, B. (2009). The access implication of income contingent charges for higher education. *Economic of Review*, 24(5), 63-66.

- Healthy City Toronto. (1993). *Toronto's first state of city report. Healthy City Project, Toronto*
- Schaloch, R.L.(2004). The Concept of Quality of Life: What We Know and Do not Know. *Journal of Intellectual Disability Research, Vol 88(3):333-66.*
- Liu, B.C. (1976). *Quality of Life Indicators in US Metropolitan Areas: A Statistical Analysis", Praeger, New York.*
- Schneider, M. (1976). The quality of life and social indicators research. *Public administration review, vol 66 (3): 777-55*
- Sufian, A.J.M. (1993). A multivariate analysis of the determinants of urban quality of life in the world's largest metropolitan areas. *Journal of Urban Studies, 00(8):9999-9999.*
- UNDP. (1994). *Human Development Report. Oxford: Oxford University Press.*
- Ulengin, B. Ulengin, F. Guvenc, U. (2001). A multidimensional approach to urban quality of life: The case of Istanbul. *European Journal of Operational Research, 000: 111-444.*

